

1 października 1975 roku, z inicjatywy jednego z najwybitniejszych skrzypków XX wieku, Yehudiego Menuhina, ustanowiony został Międzynarodowy Dzień Muzyki. Trudno o lepsze miejsce na spędzenie tego dnia, niż świątynia muzyki, jaką jest filharmonia. Warto przez chwilę pomyśleć o tym, że jest ona miejscem spotkania człowieka ze sztuką, ale i człowieka z człowiekiem, budowania wspólnoty i współodczuwania. Jeszcze niedawno brakowało nam wspólnotowego aspektu odbierania sztuki na żywo, gdy w wyniku lockdownów opustoszały sale koncertowe, teatry i opery. Świętujemy więc i słuchajmy wspólnie muzyki.

Zacznijmy od *II Koncertu fortepianowego f-moll* Fryderyka Chopina – rzecz bardzo na czasie, ponieważ już 2 października w Warszawie rozpoczyna się muzyczna olimpiada, czyli przełożony z zeszłego roku XVIII Konkurs Chopinowski. O *Koncertie f-moll*, wbrew numeracji wcześniejszym od *Koncertu e-moll*, mówiło się, że w unosi się nad nim jakaś klątwa, że nie można, wybierając go w finale, wygrać Konkursu Chopinowskiego. Faktycznie tak było – żaden z pianistów, który wybrał *Koncert f-moll* nie wygrał. Fatum zostało częściowo przełamane dopiero w 1980 roku, kiedy zwyciężył Dang Thai Son, ale nie całkowicie. Gdy w 2015 roku typowany na zwycięzcę Kanadyjczyk Charles Richard-Hamelin zdecydował się jako jedyny ze wszystkich finalistów zagrać *Koncert f-moll*, niektórzy krytycy ostrzegali, że sprawa jest przegrana. I niestety tak się stało, wygrał Seong-Jin Cho, a Hamelin musiał zadowolić się drugim miejscem. Przyznam, że całkowicie tego nie rozumiem, bo choć *Koncertowi e-moll* nie sposób odmówić uroczystego charakteru, elegancji i wyrafinowania, to przecież właśnie w *Koncertie f-moll* tak mocno wibruje struna chopinowskiego liryzmu i wrażliwości. Wszak bijącym sercem tego dzieła jest jego część powolna środkowa, czyli *largo*. Dwie pozostałe są jakby ramą dla tego poruszającego, delikatnego obrazu. O wejściu fortepianu w tym ogniwie Jarosław

Iwaszkiewicz, zresztą biograf Chopina, powiedział, że „brzmi jak otwarcie bramy do przybytku miłości i spokoju”. Ma w sobie ta część liryzm, oniryczność, senność, zamyślenie. Wszystko to, co kształtowało wyobraźnię muzyczną Chopina i co słysząc w nokturnach, co pobrzmiwa w preludiach, co odgrywa tak ważną rolę w wolnych częściach jego sonat i co wreszcie sprawiło, że starszy o ponad pół wieku Claude Debussy o Chopinie powiedział, że „był z nich wszystkich (romantycznych kompozytorów) najlepszy”. Nie bez powodu przywołuję słowa Debussy'ego, ponieważ Chopin i Debussy spotykają się na scenie Filharmonii Śląskiej.

Preludium do Popołudnia fauna Debussy skomponował w 1894 roku, zainspirowany poematem Stéphane Mallarmégo, jednego z tzw. poetów przeklętych, których życie wypełnione było, oprócz pisania, burzliwymi romansami i używkami. Świetny obraz tego środowiska ukazała w filmie *Całkowite zaćmienie* Agnieszka Holland, opowiadając o fascynującym, ale przerażającym życiu Artura Rimbauda i Paula Verlaine'a. *Popołudnie fauna* Mallarmégo to sporych rozmiarów poemat, w którym mityczny faun budzi się z popołudniowej drzemki i zaczyna rozmawiać z otaczającymi go nimfami. Debussy początkowo chciał napisać również sporych rozmiarów muzykę – tryptyk symfoniczny. Poprzestał jednak na około 10-minutowym preludium i tyle wystarczyło, by zapewnić nowemu prądowi w sztuce, czyli impresjonizmowi, prawdziwy klejnot. Nie ma potrzeby szukać w tym utworze dosłowności. Debussy próbował uchwycić klimat, nastrój. Leniwe, upalne, duszne popołudnie, przebudzenie, promienie słońca, jak na obrazach Moneta. Kompozytor zwrócił się po napisaniu dzieła do pisarza z pytaniem, co ten sądzi o jego dziele. Poeta podobno wcale nie był zachwycony, że ktoś napisał muzykę do jego tekstu. Miał odpowiedzieć, że w jego odczuciu on sam stworzył muzykę

w trakcie pisania. Wysłuchanie *Preludium* zmieniło jednak jego opinię i miał powiedzieć Debussy'emu „Pańska ilustracja do *Popołudnia fauna* nie dość, że nie tworzy dysonansu z moim tekstem, ale posuwa się dalej jeszcze w nostalgii i świetle, subtelnie, z obezwładniającym uczuciem i okazałością”. Debussy i Mallarmé – spotkały się więc dwa kluczowe dla losów sztuki europejskiej nazwiska, a gdy dołączył do nich Wacław Niżyński, wybitny rosyjski choreograf, który stworzył układ taneczny do tego dzieła, to wrota do nieskrępowanej wolności artystycznej XX stulecia zostały szeroko otwarte.

Morze, dzieło, które Debussy napisał około dziesięć lat po *Preludium* do *Popołudnia fauna* to praktyczna realizacja jego poglądu na ilustracyjność muzyki. A pogląd ten da się streścić krótko – do kosza z ilustracyjnością. W muzyce nie chodzi o to, aby flegm imitował śpiew ptaka, a bęben grzmoty. Chodzi o to, by muzyka zamiast stać się lustrem zjawiska, wniknęła w nie głęboko, oddała ducha, nastrój, klimat. Debussy stworzył więc utwór, który nie da się określić gatunkowo – ma rozmiar symfonii, ale nią nie jest. Mówi językiem muzycznym, jakiego świat wcześniej nie słyszał – oto nie ma melodyjki i akompaniamentu, są za to wielkie orkiestrowe fale, które spiętrzają się, jak na grafice z pierwszego wydania dzieła inspirowanej japońskim obrazem Hokusai'a *Wielka fala w Kanagawie*. „Muzyk ma słyszeć najdelikatniejsze dźwięki i szepty przyrody, ma ujmować w tony wrażenia, które budzi w nim życie otaczającego świata: plusk kropeł deszczu, oszałamiająca atmosfera południowej nocy, refleksy światła na wodzie” – mówił sam Debussy. Dzisiaj *Morze* to niewątpliwe arcydzieło muzyki symfonicznej, ale nie zawsze tak było postrzegane. Uśmiech politowania budzi opinia jednego z paryskich recenzentów, który nie zrozumiał, w 1905 roku po prawykonaniu dzieła, z czym ma do czynienia i pisał tak: „poprzez zniekształcone spojrzenie przez

mały koniec lornetki, *Morze* Debussy'ego sprawia wrażenie nie oceanu, ale małego basenu w paryskich ogrodach. Pomysły, które unoszą się nad tymi zestawionymi harmoniami wydają się kostiumem stworzonym dla Arlekina, a muzyka wydaje się kompletnie bez charakteru. Debussy wywraca do góry nogami wszystkie zasady harmonii, cały zestaw formuł i buduje własne reguły. Publiczność wydawała się rozczarowana. Spodziewała się oceanu, czegoś dużego, czegoś kolosalnego, a zamiast tego podano jej poruszoną wodę w spodeczku”. Jestem bardzo ciekaw, jak głośno będzie się publiczność z tej opinii śmiała po finałowych akordach.

A wykona je Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Śląskiej pod batutą swojego szefa, Yaroslava Shemeta. Z kolei w *Koncertie f-moll* Fryderyka Chopina partię solową wykona Zbigniew Raubo, profesor katowickiej Akademii Muzycznej, nauczyciel wielu świetnych muzyków, solista, kameralista i jak dotąd jedyny polski laureat prestiżowego konkursu imienia Ferencza Liszta w Utrechcie.

Mateusz Ciupka („Ruch Muzyczny”)